

תורת אביגדור

הגאון ר' אביגדור מילר זצ"ל

שיחות מוסר והדרכה בפרשת השבוע
מיוסדות על שיעוריו, ספריו, וכתבי תלמידיו

פרשת כי תשא

מהדורת דרך החיים
לזכות
מרדכי וטובה ארמן

ולזכות רפואת ברכה שמחה בת טובה

פרנס השבוע

להנצחות: 072-222-3383

מהדורת דרך החיים

לזכות מרדכי וטובה ארמון

ולעילוי נשמת

אליעזר מנחם בן אברהם שמואל
אלטע דבורה בת אשר

חיים שלמה בן דוב בער
גיטל בת מנחם מנדל

ניתן להשיג את החוברת בחינם:

ערים אחרות	ירושלים
054-840-2444 אלעד	058-570-7758 ארזי הבירה
058-324-5544 ביתר-A	052-763-2150 ביהכ"נ הר עבי
052-760-2289 ביתר-B	054-841-9231 בית וגן
055-678-6824 בני ברק	054-841-7272 גאולה-זכרון משה
054-851-9014 ברנפולד	058-324-8175 גבעת שאול
054-853-0541 גבעת זאב	058-321-9933 גני גאולה
052-763-4167 טלוסטון	058-444-2329 הר נוף
052-447-4126 מודיעין	054-851-9014 ישיבת מיר
08-974-3086 קרית ספר	052-766-5331 נוה יעקב
<u>בית שמש</u>	052-718-4566 סורוצקין
02-995-1203 הקריה	072-222-3383 סנהדריה
058-324-0374 רמב"ש א'	054-859-3064 סנהדריה המורחבת
058-323-0058 רמב"ש ב'	058-328-5464 עורת תורה
052-767-4151 רמב"ש ג'1	עורת תורה ספרים ווינקעל
054-842-7664 רמב"ש ג'2	עלי הכהן 15

לברורים והנצחות : 072-222-3383

או לקבלת החוברת במייל: ey@torasavigdor.org

נהניתם מהחוברות? עזרו לנו להביאם גם לאחרים!

100 עותקים - 50 ש"ח

800 עותקים - 360 ש"ח

פרנס השבוע - 1000 ש"ח

להוסיף חוברות באזורכם, נא לציין בפירוש הבקשה עם התרומה



ניתן לתרום בעמדות נדרים פלוס

או בנדריים פון: 03-763-0585

קרן מס' 2985

OR AT TORASAVIGDOR.ORG/DONATE (SPECIFY "TOWARDS HEBREW EDITION")

חוברת מס' 34

הדפסה - "בית הדפוס" 077-210-1155

תורת אביגדור

פרשת כי תשא

מצות "אַנְכִי ה' אֱלֹקֶיךָ"

דור דעה וידיעה

בפרשת השבוע למדים אנו אודות אחד המאורעות הכי פחות מובנים בדברי ימי עמנו: חטא העגל. הבושה הגדולה שגרם המעשה הזה לעם ישראל, והעונשים שבאו עליו, נועדו על ידי ה' כהתראה לנצח, כלקח כיצד עלינו לחיות את חיינו. ובכל זאת, המבוכה סביב מה שהתרחש באותה תקופה, מונעת מאיתנו להפיק את הלקחים שה' הועיד לנו, כיון שכך, ראוי מעשה עגל הזהב לעיון ולתשומת לב.

בעצם, כל העניין הריהו חידה גדולה. הרי יודעים אנו שמדובר ב'דור דעה', דור גדול עד מאד. עצם החיים במחיצתו של משה רבנו, ראייתו והחיים לצידו, הספיקו לרומם אדם לנצח; מבט אחד על משה רבנו די היה בו להשפיע בצורה אדירה ולהשאיר רושם שיימשך לאורך חיינו. עם ישראל שבדור ההוא ראה גם את אהרן הכהן, את אלעזר ואיתמר, נדב ואביהוא בניו, את פנחס הכהן, את יהושע בן נון, את כלב בן יפונה, את נחשון בן עמינדב, את בצלאל בן אורי ואת שבעים הזקנים - כל אותם אנשים דגולים אשר חיו אז בעם ישראל, ללא ספק הטביעו את חותמם על בני דורם בכל הנוגע לתכונות החסד, הענווה, הצדקות, וחושוב מכל - האמונה והבטחון של בני הדור ההוא בבורא עולם.

ואף הנשים, לא נתקפח חלקן בכל אותה גדולה. מרים הנביאה שהיתה באותו דור, היתה הדוגמא של הנשים הצדקניות למילוי תפקידן בהעמדת הדורות של עם ישראל, ולהביא להשראת השכינה בישראל. גברים ונשים כאחד שאפו להתקרב לה' ולהשיג את דרגת הנבואה אף קודם מתן תורה, ורבים מאד הצליחו בכך. חידוש גדול הוא, אולם כך מובא בספר הכוזרי "מבקשים כולם מעלת הנבואה ורובם מגיעים אליה" (א, קי"ג).

כיון שכך, במתן תורה הם נתעלו והעפילו לפסגות שעד כה היו בלתי נתפסות. המאורע הנשגב הזה של שמיעת קול ה' היה שיא המאורעות האדירים שהיו עדים להם במצרים; עשר המכות סיפקו להם עשרה 'כרכים עבי כרס' של שיעורי אמונה עמוקים, שיעורים עמוסים בגילויי ידעת ה', וגילויי השכינה על ים סוף העלה את עם ישראל לגבהים של גדלות בלתי נתפסת. כעת, כאשר ישראל התאספו למרגלות הר סיני, הצטרפו כל ההשפעות הללו להעלותם למדרגת נבואה שקודם לכן לא היתה ואף לא תהא עוד לעולם: "פְּנִים בְּפָנִים דָּבַר ה' עִמָּכֶם בְּהַר מְתוֹךְ הָאֵשׁ" (דברים ה ד), נבואה בדרגה הגבוהה ביותר. "הַנְּהִיָּה כְּדָבָר הַגְּדוֹל הַזֶּה אוֹ הַנְּשַׁמְעַע כְּמָהוּ? הֲשִׁמַּע עִם קוֹל אֱלֹקִים מְדַבֵּר מְתוֹךְ הָאֵשׁ כְּאֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ אֶתָּה וְיַחֲזִי?" (שם ד לב-לג). שום דור לפני כן או לאחר מכן לא היה ראוי לנבואה כה מדהימה בקנה מידה כה עצום, "שהקטנה שבנשיהם היתה כיחזקאל בן בוזי"

(רמב"ם שמונה פרקים, ד). והדור המדהים הזה נבחר להיות עֵד למתן תורה לכל הדורות הבאים.

החידה המופלאה

ובכל זאת, זו החידה הגדולה שעלינו להבין: כיצד ייתכן שעם של עובדי ה', עם ששמע את קולו של ה' אומר להם: "לא תַעֲשֶׂה לָךְ פֶּסֶל וְכָל תְּמוּנָה", אל תעשו לכם שום צורה או תמונה לעבוד לה (שמות כ ב-ג) ירקדו כעת סביב עגל של זהב, ו"יִשְׁכְּמוּ מִמְּחֶרֶת וַיַּעֲלוּ עֵלַת וַיִּגְשׂוּ שְׁלָמִים וַיִּשָּׁב הָעָם לְאֶכָל וְשָׂתוּ וַיִּקְמוּ לְצַחֵק" (שם לב ו). אותם אנשים שראו את ה' פנים אל פנים, כעת יתהוללו סביב עגל של זהב? פרשה זו אומרת דרשני!

אכן, התשובה לקושיה זו טעונה הקדמה הגונה. כיון שכך, נבחן את העניין שלב אחר שלב, ותחילה נברר: מה המשמעות של העובדה שעם ישראל הסכימו לקבל את התורה, במבט ראשון ייתכן שהדבר נראה לנו כעניין פשוט, משום שאנו סבורים: וכי איזה נסיון מיוחד נתנסו ישראל בקבלת התורה? במיוחד לאור הידיעה שאנו יודעים מה גדולה הכרת ה' שהיתה לאנשי דור המדבר: זה עתה זכו לצאת ממצרים וראו את הגילוי הגדול אצל ים סוף! כיון שכך, לא היה כאן שום נסיון קשה במיוחד. אבל חז"ל לימדו "אמר רבי אלעזר בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצתה בת קול ואמרה להן מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו" (שבת פח). - לכאורה מה ראוי להתפעלות מיוחדת כשאמרו "נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע" וקיבלו את התורה בנסיבות שכאלה? נדמה שאף אנו היינו נוהגים כמותם, ללא ספק. כך אנו סבורים. אם כך, הסכיתו ושמעו כעת עד כמה קשה היה הנסיון ההוא.

הקושי בקבלת התורה

קבלת התורה אינה מסתכמת אך ורק בהתחייבות לעשייה, כמי שאומר "בסדר, הנני מקבל זאת על עצמי" וזהו. ואפילו לא כמי שמקבל על עצמו לעשות משהו - עוד לפני שהוא אוהב את הדבר. קבלת התורה משמעותה לבטל את שכלנו ודעתנו ואת כל עצמנו אל רצון ה'. מעתה ננתב את כל מחשבותינו, רצונותינו ודעותינו, על פי התפיסות הנלמדות בתורה מפי הקב"ה. המשמעות של קבלת התורה היא שהשכל והדעת שלך יתאחדו אחדות גמורה עם התורה, שכל מחשבותיך ורצונותיך יונהגו על פי ערכי התורה על כל דיניה, לכל פרטיה ודקדוקיה המרובים עד מאד.

שמא תאמר: "כל זה איננו קשה לי מדי. הלא ה' יתברך נותן לנו את התורה, הרינו אנו מקבלים אותה; למה לא?" אבל עלינו להבין מה היו אבות אבותינו לפני מתן התורה, ומדוע זה לא היה קל כלל. לא רק שזה לא היה קל, אלא שהדבר היה קשה מאין כמוהו. הנה, אילו היתה התורה מוצעת למצרים, לסלאבים, לסינים או ליוונים, היה זה באמת עניין של מה בכך, לבני האומות הנבערות מדעת לא היו מחשבות עצמאיות משלהם. יכול אתה להזין את הזבל המטופש ביותר לתודעתם, והם יקבלו זאת כדבר המובן מאליו, כדרך שמקבלים 'קב ונקי'. אבל לבני ישראל הייתה בעיה מיוחדת שלא היתה לאחרים: בני ישראל היו בעלי גישה ייחודית כלפי העולם, גישה שאין שניה לה, וחשוב שנדע מה היה אותו הלך רוח. בני ישראל עברו הכשרה במשך דורות רבים לא לציית באופן "עיוור" לכל מה שנאמר להם. הם הוכשרו להשתמש במוחם באופן עצמאי. היתה להם מסורת לחשוב בעצמם ולא לקבל כל מה שנאמר להם.

"עֲשֶׂה הָאֱלֹקִים אֶת הָאָדָם יִשְׂרָאֵל" (קהלת ז כט)

ונסביר: רבנו נסים גאון מקשה, (בתחילת פירושו למסכת ברכות), מצאנו בחומש בראשית כמה וכמה פעמים, שה' העניש עמים ויחידים על חטאים, את קין, אנשי דור

המבול ודור הפלגה, אבימלך, אנשי סדום - אנשים רבים נענשו על דברים שמעולם לא הוזהרו עליהם ולא התרו בהם קודם לכן, ומהם שנענשו בעונשים החמורים ביותר על עוונותיהם. וזה פלא, הלא כל דרכיו של הקב"ה משפט וצדק, ואיך זה שנענשו בני האדם בלא להודיע תחילה להם את דרכיו, מה מותר ומה אסור? קושיה חזקה היא, והיה עלינו להקשותה בעצמנו.

על כך הוא משיב ומבאר, ועיקרון חשוב הוא, כי "כל המצוות תלויין בסברא ובאובנתא דליבא": ניתן להסיק דבר על ידי הגיון על פי החכמה הטבעה בנפשו של האדם, "כבר הכל מתחייבים בהם מהיום בו ברא אלוקים אדם על הארץ עליו ועל זרעו אחריו לדורי דורים". דהיינו, כל אדם אמור לציית לכל מה שהמוח האנושי מסוגל להבין כלא-נכון ולא-ראוי. ואם דעתך אומרת לך שדבר מסוים אינו כשורה, אם המצפון שלך אומר לך שזה לא בסדר, מחויב אתה לשמור ולהמנע מעשייתו אף על פי שמעולם לא שמעת מה' שום אמירה מפורשת שהדבר איננו ראוי, כמו מי שיש לו ציווי ה' להמנע מלעשות כך. ודבר זה אינו רק מדת חסידות בעלמא, אלא חובה גמורה, עד שאם אדם עובר על אותה חובה המובנת לו בשכלו ובדעתו, הריהו חייב מיתה בידי שמים.

"וְדַעַת אֱלֹקִים תִּמְצָא" (משלי ב ה)

על פי דרך זו "סברא ואובנתא דליבא" - שימוש בהפעלת הדעת והשכל על מנת לדעת את דרך החיים, ולא רק שימוש בעלמא אלא הסתמכות מוחלטת על הדעת, נהגו אבות אבותינו. זו הסיבה שהאבות קיימו את מצוות התורה אף שעדיין לא נצטוו עליהן. על אברהם אבינו נאמר "וַיִּשְׁמַר מִשְׁמֶרְתִּי מִצְוֹתַי חֻקֹּתַי וְתוֹרֹתַי" (בראשית כו ה) - הכל בלשון רבים. ללמדנו מה רבות היו המצוות עליהן שמר. ומהיכן ידע את כל אותן מצוות והלכות? והרי בני נח לא נצטוו רק על שבע מצוות? והנה כאן רואים אנו שהיתה לו "רשימה שלמה", לא רק "רשימה" של מצוות אלא "רשימה" מפורטת ביותר ובה תילי תילים של הלכות לפרטים ולפרטי פרטים, סעיפים ותתי סעיפים. משמע, שהיה לו שלל מצוות, יותר מכפי שנוכל לתאר לעצמנו. מהיכן היו לו כל אותן מצוות?

התשובה היא שאברהם הבין ולמד את כל המצוות הללו מדעתו! בתחילה הוא העמיק במחשבותיו עד שעלה בידו לדלות ממוחו את כל העקרונות האלוקיים הנעלים - להשיג את ה'אמת של הבורא', אבל זה היה רק הצעד הראשון, בהמשך השיג אברהם אבינו מבאר רוחו אלפי עקרונות וערכים נוספים. הוא פיתח במוחו מערכת שלמה של תפיסת העולם; איך לחיות את החיים, כיצד לחשוב, איך לשרת במעשיו את ה'. ממוחו האנושי הסיק את הערך הנצחי של כל מעשה בחייו. הוא הבין את גדולת האנושות, והסיק שהאדם אינו חי ועושה מעשים בעוה"ז רק בשביל חיי העולם הזה בלבד. הוא הבין שהשאיפות הגדולות והאציליות בנפשו של אדם מחייבות שמעשיו הם הכנה למשהו חשוב לאין שיעור ונצחי יותר מהחיים האלה עצמם.

אברהם אבינו הצליח להפיק ולדלות את התורה כולה ממעמקי תודעתו, מכיוון שהמוח האנושי כבר מכיל בתוכו את כל החוכמה הזו. את הדבר הזה לימד אברהם את בניו, הוא לימד אותם לחשוב. וזה היה מתוך הגישה הזו, האידיאל של שימוש במוח, בדעת ובשכל האנושי להבין כיצד לעבוד את ה', הדרך בה הלכו ישראל עד בואם למתן תורה בהר סיני.

המקור היחיד של האמת

כאלה היו פני הדברים בימי קדם. השאלה אותה שאל אז כל אדם את עצמו היתה: "האם דעתי מחייבת אותי לילך על פי החוק הזה? האם מצפוני אומר לי שהדבר אסור או

שמה מותר הוא? האם חובה עלי לעשות את הפעולה הזו? וכך, כל אימת שנתעוררה בעיה כלשהי, בכל שאלה של התנהגות, המבחן על פיו קיבלו את ההחלטות היה: "האם שכלי מורה לי שנכון הדבר וראוי לעשותו או שאינו נכון?" ברגע שהם העמיקו במחשבתם, והגיעו להכרה, היה להם הדבר הזה לדבר ה', והיו מוכנים למסור את נפשם על כך. הם ניאותו לסכן את חייהם בפסק דין של שכלם. דעתם היתה ל"דעת תורה", דעתם היתה ה"שלחן ערוך". זה היה עבורם הפוסק הסופי - השכל שלהם.

כיון שכך הם הפכו להיות העצמאים ביותר מבין העמים. הם נהיו אומה שחיה על פי התבונה ועל פי ההגיון. הם היו משפחה אחת קטנה בעולם של אומות גדולות ועוצמתיות אשר עבדו אלילים וחיו על פי קסמי כזב ואמונות תפלות. העולם כולו היה שקוע בהכרה כי טקסי תעתועים וסגידה להבלים הם הגורם לשגשוג, לבריאות ולכל ההשפעות הטובות. צריך היה עקשנות עצומה על מנת להישאר נאמן למסורות של אברהם אביהם, ללכת נגד הזרם ולהתנגד להשפעה השלטת בעולם בו חיו. המשפחה הורגלה לשים ללעג ולקלס את טענות עובדי האלילים שהתפארו ב"נסים", כביכול, שעשו אלוהיהם; אפילו הילדים של עם ישראל נתחנכו על ברכי תפיסה זו שסיפורי אגדות העמים אינם אלא שקר וכזב, ועל כן ללעג לאומות העולם.

בני ישראל אכן הפנו עורף לעולם הזה; הם פנו פנימה, אל דעתם והבנתם הם, והסתמכו על חשיבתם הברורה והבלתי מושפעת על מנת לפלס דרכם בעולם הזה. כך נמשך הדבר במשך מאות השנים עד מתן תורה, כאשר הכל נשפט ונבחן לא מכוחה של סמכות של מישהו אחר, אלא לפי היושר שבהבנה הפנימית של האדם עצמו: האם ההגיון שלי מוכר לי שהדבר נכון לעשותו, או שמא ההגיון שלי אומר לי שאין הדבר ראוי? מוחו של האדם, השכל הישר והבלתי משוחד, הוא המקור היחיד לאמת.

"בטל רצונך מפני רצונו" (אבות ב ד)

מופיע משה רבנו ושואל את ישראל: האם מוכנים אתם לקבל את התורה? הם הבינו מה המשמעות של השאלה, לקבל תורה פירושו להיות מעתה מצווה ועושה, "מתחנך", מלא ענווה, הכנעה וביטול: לכופף את דעתך למה שהקב"ה מצווה עליך. ה' יתברך הוא אשר מציב את ההוראות - "עשה כך", "אל תעשה כך", "עליך לחשוב כזאת וכזאת". מעתה, זה כבר לא השכל העצמי, זה לא הדעת הבהירה שלי, אשר מכוונים את דרכי בחיים. מעתה זה מישהו אחר אשר אומר לי מה לעשות ומה לחשוב. אמנם זה המישהו, בה"א הידיעה, אבל עדיין - זה לא המוח שלי. אל יהא הדבר קל בעיניך, ודבר כזה בוודאי לא בא בקלות למוחותיהם העצמאיים של בני ישראל, שהרי עד כה הורגלו לחשיבה ולרעיונות משלהם. המוח האנושי מתקומם, על פי טבעו, להיות משועבד ומוכנע לחשיבה של מישהו אחר, שמעתה יהא מעליו. בהחלט היה מקום למחשבה: "אם היה טוב לנהוג כך עד עתה, אם די היה בהבנת השכל שלנו, מדוע לא נמשיך כדרך שהורגלנו עד כה?"

קבלת עול תורה

כאלה היו בני ישראל שבדור ההוא, בעלי חשיבה עצמית ושכל ישר, אשר חיו על פי הישר והטוב בעיני עצמם, והם אשר חנו כעת למרגלות הר סיני. לפתע הם היו צריכים לקבל על עצמם מערכת שלמה של ערכים וציוויים אשר אינה מבוססת על הנמקה משלהם: חוקים ומשפטים. את החוקים בוודאי לא הבינו, שהרי חק הוא בלא טעם שכלי, ורבות ממצוות התורה הינן בגדר 'חק'. אסור לך לאכול את זה, ואין אתה רשאי לעשות את

זה אף לא ללבוש את זה. עליך לשבות ממלאכה בזמנים מסוימים - כל מיני איסורים, ורבים מאוד מהם ניתנו בלא כל הסבר או נתינת טעם כלל.

ובכל זאת, הם קיבלו זאת על עצמם, מתוך הכנעה וענווה. אחרי כל הלימודים של קירבת ה' לעמו בגאולת מצרים, הם הגיעו לצימאון פנימי של הנפש, להתבטל לפני ה' בביטול גמור ולהיות לו עבדים בכל לב ונפש, וכצאן הנמשכים אחרי הרועה, וכאשה אחר בעלה, הלכו עם שלם, מאות אלפי איש ואשה, אנשים בעלי שכל חזק, לקבל את התורה בלא "חשבונות רבים" של הדעת והשכל, הם הלכו למדבר שממה ארץ לא זרועה, ארץ שאין מה לאכול ולשתות, בלא שום חשש לעתידם. כולם יחד "וַיֵּאֱמִינוּ בָּהּ" וּבַמֶּשֶׁה עֲבָדוּ" (שמות יד לא), הם אמרו, "הננו מוכנים ומזומנים להכניע עצמנו לפני ה'. הרינו מוותרים על דעתנו. מעתה נחשוב רק על פי הנחיות התורה".

הושע נא נפש מבהלה!

ואחר כל זה בעומדם למרגלות הר סיני, ומשה אמר להם שהוא מעפיל לראש ההר להוריד משם את לוחות האבן אשר הקב"ה נותן להם. משה הבטיחם שיחזור בעוד ארבעים יום, ונעלם אל תוך הענן והערפל.

הערב רב, אלו שאחרי כל האותות והניסים שעשה ה' במצרים ע"י משה ואהרן, קיבלו את דברי משה רבינו שהקב"ה הוא מלך העולם, ובאמונתם בדברי משה המנהיג הנערץ הניחו אחריהם את כל מה שהיה להם במצרים והצטרפו לעם ישראל, המתינו לו בכליון עינים ביודעם שהוא, המנהיג הנערץ, הוא איש האלוקים שלהם, אשר עמד כמקשר ומתווך בינם לבין ה', וכעת נעלם לבדו בראש ההר. הוא לא לקח עמו שום צידה לדרך, שום דבר מאכל, ונכנס אל תוך אש הבווערת בראש ההר, שם נעלמו עקבותיו.

כיון שכך, דאגו לו. כבר ביום הראשון נתעורר אצלם חשש גדול אם ישוב משם בחיים. הם קיוו, אך לא היו בטוחים. אנו קוראים זאת ללא כל חשש, שהרי זוכרים אנו את סופו של המעשה מהשנה שעברה, אלא שלהם עדיין לא ניתנה התורה, הם לא ידעו מה קרה למנהיג שלהם. הם נבהלו, היו בבהלה, "כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלֵנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ מָה הָיָה לוֹ" (לב, א). וכך, בתום ארבעים הימים, הם עמדו וספרו את השניות: "היכן משה, המורה שלנו? איה משה מנהיגנו, המתווך בינינו לבין ה'?" הדקות חלפו, אך משה לא הגיע. הם ידעו שהוא דייקן. דייקנות היא אחת ממעלותיהם של אנשים דגולים. והלא הבטיח שישוב! השעות חלפו, "וַיִּרְא הָעָם כִּי בִשֵׁשׁ מִשֶּׁה לָּרַדְתָּ מִן הָהָר". והם ידעו שהסיבה היחידה שיכולה להיות לעיכוב של משה רבנו היא מותו. כך הם הבינו: אילו היה בחיים, בוודאי לא היה מאחר.

כיון שכך, אחזתם בהלה: משה איננו! מה יהא עלינו? הוא הוציאנו ממצרים, וכעת נותרנו מחוסרי מנהיג במדבר. יצאנו למסע הגדול בתולדות העולם, להצטרף לכניסתו של עם ה' לארץ כנען, זבת חלב והדבש, בה רצוננו להיות לגוי קדוש, וכעת ארע לנו אסון כה נורא אשר אין לו תקדים. איך נחזיק מעמד, כיצד נוכל להיכנס לארץ המיושבת עמים גדולים וחזקים אשר גרים בערים מבוצרות, מבלי שאיש האלקים יובילנו? מה יהא עלינו? האמנם תמנו למות במדבר? עלינו להקים "קו הצלה" שיחבר אותנו אל הקב"ה. אין פתרון אחר! משה רבנו היה קו הצלה שלנו והוא נעלם! מה עוד יכולים אנו לעשות?

"בְּאֵין חֲזוֹן יִפְרַע עַם" (משלי כט יח)

האם עלינו ליצור תמונה של משה? כזאת לא נעשה! צלם דמות של בן אנוש לעולם לא ניצור! אולם אנחנו צריכים משהו, סמל, תחליף למשה רבנו, שעליו תִּשְׁרָה השכינה.

ועלינו להתחיל בכך כבר כעת ולהעביר לה' בעולה ובמנחה שיצילנו ממצוקתנו. כך הם הזכירו לעצמם שכאשר ים סוף נבקע לשניים ופרעה וכל צבאו עמדו להיטבע, ראו כל ישראל מראה נבואי: הם ראו את המרכבה השמימית, כמתואר בספר יחזקאל. במרכבה נראו ארבע דמויות, אחת מהן דמות שור. היתה שם דמות אדם, דמות נשר, דמות שור ודמות כרוב (מלאך).

ליצור דמות אדם, הרי זה נועז מדי. גם דמות כרוב יהיה יותר מדי; זה משחק באש. כיון שכך גמרו בדעתם ליצור דמות שור זהב, והוא יהא המקום עליו תשרה השכינה כאן, בעולם הזה. כוונתם היתה לקרב אליהם את השכינה הקדושה כדרך שזכו בימי משה. מה יכול להיות כאן לא בסדר? אחרי ככלות הכל, זה מה שהם ראו במרכבה השמימית של השכינה, במראה הנבואה על ים סוף.

אמנם, בני ישראל יראי ה' מחו בהם: "כיצד עולה על דעתכם לעשות כדבר הזה, במיוחד לאור העובדה שכעת קיבלנו כאן את התורה, ובמקום הזה ממש נצטוונו מפי הגבורה של לעשות פסל וכל תמונה!" אלא שהיו ביניהם חכמים בעלי דעות זרות - הערב רב שזה עתה התגיר, בני האצולה המצריים שיצאו עימם ממצרים. וזאת יש לדעת: הערב הרב לא היה האספסוף של מצרים. היו אלו אנשי האליטה, בני האצולה, המיטב שבחכמי מצרים יצאו עימם, והם היו בעלי שכל חזק מאוד עד שהשכילו לעזוב את כל הטוב שהיה להם במצרים, ולהסכים לסתפח כטפלים לעם ישראל בצאתם ממצרים, וחכמים אלו אמרו השכל אומר: "שעת הדחק היא כעת, מקרה חירום! כדי להציל את "יציאת מצרים" צריך להתגמש, להקל מעט ולא לדקדק בכל חומר הדין! יש להעניק מקום להיתרים. לכן, על אף שה' אסר עלינו לעשות פסל וכל תמונה; שעת הדחק שאני. העם מבוהל וחרד, ועוד מעט קט יתחילו כולם להתפזר. יש מהם שישובו מצרימה אם לא נעשה משהו במהירות. הבה ניצור אפוא תבנית זהב בדמות עגל, שאם לא כן הכל אבוד. אין לנו מנהיג, נקשר עצמנו אפוא אל ה' בדרך זו!"

הערב הרב הורגלו בדרכי האלילים הללו קודם שהצטרפו לקהל ה' ביציאת מצרים, והיו משוכנעים בשכלם שביכולתם לשפר את עם ה' בדרך של יישום דעות והנהגות שבעקפיין היו מקובלות בסביבתם הקודמת. כסבורים היו שיחזירו בדרך זו את אומץ לבו של העם על ידי יצירת תבנית שתוקדש כל כולה לה' ית', ועל ידי ריקודים וחינגאות יכבדו את ה' כדרך שמכבדים האומות את אליליהם. על כן הם אמרו, "כבר היה לנו כדבר זה במצרים. הבה נעשה זאת אף כאן, אלא שנעשה זאת בדרך כשרה". "הבה נחוג לה' בתבנית שור זהב כדרך שחגגו המצרים, אלא שהמצרים סגדו לשור ואנו נסגוד לה' בלבד, והשור לא יהא עבורנו אלא סמל!"

היה לו למחות ולא מיחה

עם ישראל יראי ה' אמרו: לא זו הדרך! אך הערב רב שעלו ממצרים התעקשו: זמני חירום ושעת הדחק מחייבים אותנו לנקוט בצעדים נואשים! הם המשיכו במעשיהם והמון העם לא מנע בעדם. היה ניתן למנוע זאת מהם. שלושת אלפים בלבד היו האנשים שרקדו סביב העגל, והם אותם שלושת אלפים שהוצאו להורג לאחר מכן, כשמשה חזר. כל השאר לא רקדו, אך הם לא התקוממו במסירות נפש נגדם, שתיקתם נתנה אפשרות לדבר להתרחש. זה היה החטא שלהם, שהניחו לדבר להתרחש.

השאלה ששאלנו מדוע אלו ששתקו שתקו, מדוע הניחו לכל זה לקרות. התשובה לכך היא, הם שתקו משום שעדיין הם נטו במקצת אחר מחשבת שכלם: הם עדיין הרגישו את תביעת השכל והדעת, הם ראו שיש הגיון בדברי האנשים ההם. אמת, היה זה לאחר קבלת

התורה, וזה לא מה שהם עצמם היו בוחרים לעשות, אלא לגבי אחרים שעושים, עדיין נשתייר בהם רושם מההרגל הישן ללכת אחר צו לבם ומוחם שלהם. דברי הערב רב ש"נכון, ה' הזהיר שלא לעשות פסל וכל תמונה, אולם במקרה כזה, עת לעשות לה' היא! מצאו מסילות בלבבם, הם חשבו, שתיקתנו כעת היא לשם שמים, וסוף סוף הלא אין אנו עושים את הדבר בעצמנו; אנו רק מניחים לאחרים לעשות זאת".

החידוש הגדול בעבודת ה'

לא! אמר הקב"ה, אם שתקתם ולא מחיתם, משמע שעדיין לא קיבלתם את התורה במלואה! פסחתם על היסוד החשוב והעיקרי ביותר שבמתן תורה. מה היה היסוד העיקרי ב"נְעִשָׂה וְנִשְׁמָע" אשר לא נשמע כמותו קודם מתן תורה? הרי בני ישראל היו מאמינים בני מאמינים, אף הרבה קודם מתן תורה: אברהם אבינו היה ראש המאמינים והוא הנחיל זאת לזרעו אחריו. "כִּי יִדְעֵתוּ", הריני מכירו, אמר ה' "לְמַעַן אֲשֶׁר יִצְוָה אֶת בְּנָיו וְאֶת בְּיָתוֹ אֲחֵרָיו וְשָׁמְרוּ דְרָכַי", יודע אני שהוא ינחיל את בניו את דרך ה' (בראשית יח, יט). ואף כעת, בהר סיני, שמרו ישראל על דרך ה', כתמיד.

אם כך, איזו עבודת ה' חדשה קיבלו בבואם להר סיני? כפי שכבר ביארנו: הקבלה בהר סיני לא היתה סתם קבלה של חוקים נוספים, של יותר פרטי דינים. מה שהשתנה כעת הוא שקיבלו על עצמם להיות נכנעים לה' בכל דבר ועניין. הם קיבלו את העיקרון להפסיק להשתמש בדעתם ובשכלם אשר הנחו את דרכם בחיים עד כה, ומעתה יחשבו רק מה שה' רוצה שיחשבו. זה היה השיא של קבלת התורה, היבט המגדיר את קבלת התורה באופן שלא היה קיים לפני הר סיני.

מה המשמעות של "אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ"?

אותה מחויבות של עם ישראל, להיות נכנעים בדעתם לה', נקבעה עבורנו כדרך חיים בדיבּר הראשון שבעשרת הדברות, בשומענו את שלוש המילים הראשונות של עשרת הדברות, למדנו גישה חדשה לגמרי: "אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ". מה המילים האלה דורשות מאיתנו? לכאורה, מצוה היא, אלא שאין אנו שומעים כאן לשון ציווי. נשאל נא סתם אנשים "מה המשמעות של מצוות "אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ"? - יתכן מאד שנקבל רק תשובה מעורפלת, אבל עלינו לדעת, שאכן מצוה היא: לדעת ולהאמין שה' הוא האלקים. ואולם, לדעת שה' הוא האלקים, הרי זה ציווי כללי ביותר. לומר שציווי זה כולל את כל התורה כולה, הרי הרחקנו לכת. אם כן, נתמקד באחת המשמעויות החשובות ביותר של "אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ", והיא: אני ה', הדוגמה שלך!

"אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ", אני ה' הדוגמה האישית שלך ללכת על פיה. זו המשמעות של ציווי התורה; לא זו בלבד שעליך להאמין כי אני ה' שלך, אלא עליך לדעת מה אני חושב, ולחשוב כמוני. זו המשמעות האמתית של קבלת התורה: הרינו מוותרים על המחשבות העצמיות והאנוכיות שלנו ואנו מעפילים אל מחשבותיו של בורא העולם, לחשוב כמותו. בטל רצונך מפני רצונו, ואת הערכים העילאיים שלו הרינו מאמצים לעצמנו.

"תָּמִים תְּהִיָּה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ"

אנשים המחשיבים עצמם כמשכילים, כועסים על דברי אלה, ובשומעם זאת הריהם נעשים חסרי סבלנות כלפי ומתקוממים: "אתה רוצה לומר שנקבל הכל באופן עיוור ונפסיק להשתמש בשכלנו?" כך אמר לי פעם רב מתחכם ומשכיל, כשאמרתי שעלינו לציית ללא עוררין להוראותיהם של גדולי ישראל, ואמר: "וכי אנחנו כבשים עיוורות?" עניתיו: "כן. חכמי ישראל הם "עיני העדה" והם היחידים שרואים נכוחה את אשר לפנינו".

אף כך היה בהר סיני, בקבלת התורה, כשהסכמנו להכניע עצמנו וכרתנו ברית עם ה' לבטל דעתנו אליו, בא משה רבנו והציע לבני ישראל: "יש לי הצעה בשבילכם: מעתה קבלו עליכם עול תורה לכל פרטיה ודקדוקיה. עליכם להכניע עצמכם ולבטל דעתכם אל ה' מכאן ולהבא". כך הציע משה לישראל, שהרי מה היא התורה - אם לא דעת ה' ומחשבותיו יתברך? זו המשמעות האמיתית של קבלת התורה. להיות בטל ונכנע מלפניו ית' ולהכיר שהדעת שלך והשכל שלך אינם כלום; מעתה והלאה לחשוב על פי התורה, ותו לא.

הדבר הזה היה הקשה להם מכל, וזו היתה ההקרבה הגדולה ביותר עבורם. אנשים יכולים להקריב לפעמים את חירותם הגופנית. אדם מסוגל לשעבד עצמו להיות עבד עברי למשך שש שנים, שהרי בסך הכל מדובר בגוף הפיזי. אבל לבטל ולשעבד את דעותיך ואת מהלך מחשבתך למישהו אחר, זה כבר מעל ומעבר ליכולתו של עם חושב. גם אם יסכימו לכך מן השפה ולחוץ, עדיין קיימת בהם מרידה בנבכי נפשם פנימה, כנגד השעבוד הזה של הצורך לחשוב בדרך מסוימת בלבד.

השיעבוד האמיתי

שעבוד הנפש הוא השעבוד הקשה מכל, וזה מה שתבע מהם משה רבנו בהר סיני. הוא הציע לאנשים העצמאיים ביותר לוותר על העוצמה שלהם ועל חופש המחשבה שלהם. נמצא, שכאשר ישראל אמרו "נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע", היה כאן הביטוי החשוב ביותר של ביטול עצמי, של המחויבות לחשוב ולהתנהל על פי ה'. ובגלל המחויבות זו נחקק באותם לוחות אבן, בעשרת הדברות, הציווי "אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ": לנצח נצחים, אני אהיה הדוגמה האישית שלך, ולאורי תלך.

התורה כולה מחשבת ה'

איך אפשר לצוות על בשר ודם לשאוף לדעת מה ה' חושב? וכי איך יכול בן אנוש לדעת מה ה' חושב? - התשובה היא שאת כל מה שהוא רוצה שנחשוב שהוא חושב - הוא כתב לנו בתורה. הוא רוצה שנחשוב על פי מה שכתוב בתורה. תפקידנו בעולם הוא להשיג את דעותיו של הקב"ה ולהתאים את דעותינו על פיהן. ה' ממציא לנו כאן דוגמה: "אֲנֹכִי", אני הדוגמה היחידה; עקוב אחרי! ברגע שאנו מבינים שיש לנו דוגמה כמו הקב"ה, ושאנו נדרשים לחשוב כמוהו, זה כבר מציב לנו את התכלית והיעוד בחיים. המחשבות המושלמות של ה' הן אין סופיות, על כן עלינו לעסוק בחשיבה לאור התורה, לעצב את מוחנו על פי שכל התורה. מוחות הפועלים לאור ההנחיות של מחשבת ה' יתברך הם חיים שלמים של עבודה, וככל שנקדים לעבוד, כך נוכל לעצב את שכלנו ודעתנו טוב יותר.

נדבר כעת קצת "למעשה". הדוגמאות לאופן בו ה' חושב הן אין סופיות, אך נזכיר רק כמה מהן שנוגעות לחיי היום יום שלנו, על מנת להבין בצורה ברורה יותר את הענין. אבקש מראש את סליחתכם אם אפגע ברגשותיו של מישהו, אולם מצוה היא: "אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ", ועלינו לדעת מה השם חושב.

הבריאה לשימוש האדם

כשמדובר באכילה, כל אדם המגדיר את עצמו כצמחוני עקרונית, וסבור שאין זה בסדר ליטול את חייו של בעל חיים רק על מנת לאכול בשר, הרי שהאדם הזה מתנגד לעקרונות התורה. התורה מלמדת שבעלי חיים נבראו לשימושם ולתועלתם של האדם. כל מי שהוא צמחוני באופן עקרוני משתמש במוחו שלו, על כן הוא ניצב בגאווה כנגד התורה. התורה מצהירה מפורשות שמותר לאדם לאכול בשר. על כן, אם הוא חושב שאין זה ראוי לו לאכול בשר, הרי שמחשבתו אינה עולה בקנה אחד עם עקרונות התורה. אותם בני אדם

היוצאים להפגין בראש חוצות נגד שחיטת בעלי החיים, אין דעתם דעת תורה. חסר להם השכל התורני. על כן, מי שמפקפק בדבר זכותו של האדם להשתמש בבשרם של בעלי החיים, הריהו מטיל ספק בסמכות התורה; האדם הזה איננו מקיים את מצות "אֲנָכִי ה' אֱלֹקֶיךָ".

"אָדָם לְעֵמֶל יוֹלֵד" (איוב ה ז)

במקומות רבים נשתכח כיום מוסר העבודה. לכל מי שיש באפשרותו להתקיים בלא לעבוד, העבודה נחשבת כדבר מיותר. ואולם התורה מלמדת אותנו שהעבודה היא מיידה טובה לאדם. "אָדָם לְעֵמֶל יוֹלֵד" הכל חייבים לעבוד, אלא אם כן אתה לומד תורה. אם אין תורתך אומנותך, עליך לצאת לעבוד, לקבל על עצמך עול מלאכה. אבל לשבת בטל - הרי זה עוון. אנשים שהתורה היא נר לרגליהם, והם חיים לאור מחשבותיו של ה', לא יסטו כהוא זה מן העיקרון הזה. העיתונות מנסה להשפיע עליכם לחשוב שהגיבור האמיתי איש דגול, הוא אותו הולך-בטל, המצהיר על עצמו שהוא "סופר", שעה שבאמת הוא יושב בדירתו כל היום וחושב כיצד יהפוך יום אחד לסופר מפורסם. וכן אותו בטלן החולם להיות מוסיקאי גדול, אך אינו מתאמן כלל בניגונה, אלא מהלך ברחוב בגאווה כשגיטרה על כתפיו או על גבו. הוא מצפה שכולם יביטו בו בהערכה - ככלות הכל, מוזיקאי הוא! והריהו נמלא במחשבות של גאווה והערכה עצמית. ואולם אנו, החיים על פי התורה, מביטים בוועל הדומים לו במבט של זלזול, מכיון שלנצח נצחים נלך לאור העיקרון התורני על פיו הכל חייבים להיות עסוקים במשהו. "גדולה מלאכה שמכבדת את בעליה" (גדרים מט, ב): מה נפלאה היא העבודה, באשר היא מרוממת את האדם ועושה ממנו משהו. אין דבר כזה לילך בטל ולא לעבוד. טוב לנשמה שלך לעבוד, זה מעצב את אישיותך כאשר אתה נאלץ לעשות דברים בניגוד לרצונותיך. מצד טבעו, נוח לאדם לילך בהפקרות ולא לעשות מאומה, אילו רק היה יכול, היה "קוטף דולרים מעל גבי האילנות". הוא חושב לעצמו: אילו רק היה גדל כסף על ענפי העץ! ואולם לנו לא אכפת מה חושב האדם. אכפת לנו מה שה' חושב, ואת מחשבתו זו הוא אמר לאדם הראשון: "בְּזַעַת אֶפְיֶךָ תֹאכַל לֶחֶם" (בראשית ג, יט). יאה עליך לעמול עד שתהא הזעה נוטפת מפניך על מנת שתאכל את לחמך! ואף אנו, עלינו להסתכל על העולם דרך המבט של הקב"ה.

יריות בבתי ספר

נושא נוסף - החינוך: ילדים אלימים. בשבדיה נחקק לאחרונה חוק האוסר על הורים ומחנכים לסטור לילדים. ילד רשאי לתבוע את הוריו אם יעזו להכותו. זו "התקדמות נפלאה" בתולדות האנושות, ויש מטורפים רבים באמריקה שמסכימים לכך. הכאת ילדים או מתן סטירה על לחיים הינה, זה מכבר, מעשה לא חוקי בבתי הספר הציבוריים. זו הסיבה לכך שרבים כיום הרוצחים: מורים ותלמידים מותקפים ואף נרצחים בבתי הספר ברחבי ארצות הברית. מידי פעם שומעים אנו על תלמיד הנכנס לבית הספר כשאקדח שלוף בידו ויורה באנשים במסדרונות בית הספר. התורה הקדושה מאשימה את ההורים בכך שאינם מכים את ילדיהם. בעת שלמדתי בבית הספר היה מותר למורה לסטור לתלמיד שסרח. אמנם היתה תקנה עד כמה צריך להיות עוביו של הסרגל, והסטירות ניתנו אך ורק על ידי המנהל, אולם כאלה היו הכללים. וכך, כל תלמיד שהעז פניו כלפי המורים, היה נשלח למשרד המנהל להיענש שם, והמנהל היה סוטר על לחיו. זה היה יעיל. שום מורה ושום תלמיד לא נרצח אז, באותם ימים, על ידי תלמידים אלימים שלא למדו 'הצבת גבולות' מה היא.

אם נתבונן בעקרונות התורה נמצא, שהתורה מצווה עלינו להכות את הבנים. בספר משלי למדים אנו, מפורשות כי "אָנֹלֶת קְשׁוּרָה בְּלֵב נָעַר, שִׁבְט מוֹסֵר יִרְחִיקֶנָּה מִמָּוֶן" (כב, טו). רשעות וטיפשות נמצאות בלבו של הילד. כיצד ניתן לעקור מליבו את המידות הרעות ואת הדעות המעוקמות? ממש כדרך שמפרידים את המוץ מן החיטה: כותשים את החיטים, דשים אותה במקל, הלא כן? אף כך "שִׁבְט מוֹסֵר יִרְחִיקֶנָּה מִמָּוֶן", מִטָּהוּ שֶׁל הַמַּחֲנֵךְ יִסְלַק אֶת הַשְּׁטוּיּוֹת מֵרָאשׁוֹ. בוודאי שיש צורך לסטור לו, כל אימת שיעבור את הגבול. כמובן שאם אין אתה יודע כיצד ואימתי להפעיל שיקול דעת, זה אינו שבט מוסר; זו פשוט אכזריות, הפקרות. אבל המוסר של שלמה המלך, מוסר התורה, נשאר כאמת לנצח נצחים ואין זה משנה מה יאמרו לכם אנשי "המועצה לשלום הילד".

המגמה הרווחת כיום כנגד ענישה גופנית הרי היא פשע נורא כלפי עתיד האנושות, וזו הסיבה לכך שהדור הגדל כיום הינו דור מרושע, תוקפני ואלים כל כך. בהיותם ילדים, מעולם לא הרגישו מכת חגורה של אב על גבם, משום כך התוצאות ניכרות היטב כיום ברחוב. אותם ילדים שזכו להיות מוכים על ידי אביהם, בני מזל הם, משום שלמדו שיעורים חשובים באמצעות אותה רצועה של עור.

מה יקר בעיני ה'?

המשפחה: יהודי אשר חושב כמו ה', מבין את המעלה העצומה שבהבאת ילדים לעולם, בהקמת משפחות ברוכות ילדים. מי שמקיים את הציווי "אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ", מוחו מתנהל באופן שונה מכפי שמתנהלים בעולם הנרחב. הוא מתנהל כראוי ומחשיב את גידול הילדים לזכות ולא רק לחובה. אושר רב הוא להעמיד צאצאים, והננו יודעים שעל ידי כך אנו חיים בצורה ערכית ולא אנוכית. כאשר ביתך מלא ילדים, חייך מוקדשים לאחרים. אתה נותן את המתנה ואת הזדמנות החיים לאחרים, וכל חייך מתמלאים הענקה ונתינה לאחרים.

לא רק ההורים חייבים לחשוב כמו ה'. כל מי שהולך ברחוב מחויב לחשוב עם ה' יתברך. אתה רואה אשה מסיעה עגלת תינוק ובתוכה שני תינוקות, וששה נוספים לצידה, הרי אתה מעריך את זה, משום שה' מעריך זאת! לגדל משפחה של עובדי ה' לעתיד, של בני תורה, של אמהות ואבות לעתיד, של אוהבי ה'! הרינו מעריצים זאת; אנו רואים את האמא הזו ואנחנו רואים אותה כנסיכה, באשר היא לבושה בצורה צנועה מאד. אין מה להעריך באופן בו הגויים יראו אותה - הם לבטח יראו אותה כאשה טרודה, מודאגת ועסוקה. עם זאת, איננו מסתכלים על העולם דרך עיניהם של הגויים. החלק החיצוני השקרי אינו אומר לך מאומה, בשעה שתחשוב מחשבותיו של ה'. עליך לראות את אשר נעשה כאן, את ההישגים, את התוצאות לעתיד. הקב"ה חושק בעם הזה המקיים בעצמו "פְּרוּ וּרְבוּ" (בראשית א כח) ומקים משפחות ברוכות ילדים. על כן, כל מי שמצליח במאמץ אדיר זה צריך לעורר בך הערכה והערצה.

אנו עבדי ה'

זה תחום חדש לחלוטין. חדש, מכיון שהוא אכן חדש לרוב האנשים. אבל זה נושא שעלינו לאמץ לעצמנו, כי לזאת התכוון הקב"ה שעה שנתן לנו את התורה. רבים איבדו את ראיית הדרך הנכונה לחשוב ולהתבונן כדרך שה' חושב, אך ההולך בדרך התורה לא ייכנע ללחץ החברתי ולא יהא מושפע מהסביבה, ממה שאנשים כותבים בעיתונות או ממה שהרדיו מקשקש ומנגן וממה שמציגים בַּמִּדְיָה התקשורתית. אין אנו נכנעים להצעות המגיעות מהרחוב. אנו מבטלים את דעתנו אל דעת התורה ועל כן אנו שומרים בכל יכולתנו את כל העקרונות הנעלים על פי מחשבות ה' עד היום.

וזו רק ההתחלה. ישנם אלפי נושאים נוספים שנוכל לדון בהם, שהרי המחשבות של ה' מקיפות את כל העולם. על כן, לא נעז ללכת אחר שכלנו ודעתנו לאחר שהקב"ה כבר נתן תורה לעמו ישראל ובה גילה לנו את אשר הוא חושב. לא לנו לברור ולשפוט מה נכון ומה לא נכון, מה הוגן וצודק ומה לא. בכל עת מוחנו ושכלנו עוקבים אחר תכתיב התורה, בכל פרט ופרט. אנו לומדים את התורה, את הספרים הקדושים, הננו מציינים להוראות מנהיגי התורה, ורואים מהי הדרך הנכונה לחשוב. הננו מעצבים את דעתנו על פי הנחיות אלה. זה נקרא ענווה. ענווה פירושה שהמוח שלך מעתה אינו כלום.

נחזור שוב לענין הפרשה: זהו סוד חטא העגל. מה שארע אז היה מפני שישראל שבאותו הדור טרם הורגלו כראוי בביטול הדעה העצמית שלהם מפני הדיבר הראשון שבעשרת הדברות, אותו שמעו מפי הקב"ה רק ימים קודם לכן - "אֲנִי ה' אֱלֹהֶיךָ!" המילים הללו תבעו מעם ישראל לאמץ גישה חדשה לחלוטין - לקבלת התורה עליך לבטל לגמרי את רצונותיך ולהיכנע לה' באופן מוחלט. להצהיר שהינך מבטל את רצונך מפני רצונו, וכל דעתך אינה אלא לעבודת ה'. זו המשמעות של ענווה אמיתית, שדעתך ושכלך ישתעבדו לקבלת התורה ללא כל סייג או תנאי, ללא חריגים וללא כל הסברים ותירוצים. "לא תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל וְכָל תְּמוּנָה" הוא בכל מקרה ובכל מצב, נקודה.

כניעה בלי תירוצים

וכך אמר להם ה': הינכם חוזרים כעת שוב לדרכיכם הקודמות, שוב השתמשתם בשכלכם ובדעתכם שלכם, ושוב אמרתם לעצמכם: במה דברים אמורים? האיסור של "לא תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל וְכָל תְּמוּנָה" לא נאמר אלא כלפי מצב מסויים בלבד, אולם "חסורי מחסרא והכי קתני", כלומר, כך יש לפרש את הפסוק - האיסור הוא רק במצב כזה וכזה, אולם בשעת הדחק - שאני. וכך אמרתם לעצמכם כל מיני הסברים ותירוצים, ושכנעתם את עצמכם שכעת, במצב המסויים הזה, אין האיסור חל, ועל כן המצב כעת - שונה. אה... אילו היה הקב"ה יודע שיקרה דבר כזה - בוודאי היה מתיר לנו לעשות את הפסל, הם אמרו. אוי, לא! לא! אין דבר כזה. בלי תירוצים! התורה נמסרה לך בלא שום אפשרות לתַמְנֵן אותה או לְשַׁנוֹתָהּ. אין מקום לשינויים או לקיצוצים בתורה. כזה ראה וקדש, קבל אותה כפי שהיא. אחת ולתמיד הינכם נדרשים לקבל עליכם דרך חשיבה חדשה, וזהו: בלי "אם", "ן-", "א", "אבל". זה היה חטאם, כי הם לא הכניעו דעתם לדבר ה', למחשבות ה', באופן מוחלט וללא סייג ועוררין.

אין שום היתר לבצע שינוי או סטייה בדרך כל שהיא. שמא יאמר מישהו שבאופן אחר יהיה טוב יותר? לא כך הוא. זאת התורה לא תהא מוחלפת! היה עליכם לומר: "למי אכפת מה אתה חושב? - בטל רצונך מפני רצונו!" זו היא ענווה אמיתית. ענווה פירושה שהדעת וההבנה שלנו אינם מתפקדים. כמובן שהם מתפקדים, אלא שהם מתפקדים רק על פי המחשבות של ה'. דעת התורה היא מהלך החשיבה הנכון והראוי ביותר, ועל פיה יש לנו לכוון את דעתנו ואת שכלנו. היא היסוד והבסיס אליו נדרשים אנו לשעבד את מחשבותינו. מחשבותינו ורצונותינו אמורים להתבטל ולהיכנע מפני דעת התורה ולא שנפעל ונעשה על פי מצפוננו וחשיבתנו; עלינו לעשות ולשמוע רק על פי דבר ה', לאור הנחיותיו - לזאת ייקרא עבודת ה', להיות בטל ונכנע מפני הקב"ה במידה ובעוצמה כה רבה, עד שהמוח שלך מוכן לקבל הכל.

הזמנים לא השתנו

משעה שהינך מקבל על עצמך את התורה, דעתך צריכה להיות מכוונת לחשיבה אך ורק על פי דרך התורה. גם אם נראה לך שהזמנים השתנו, וגם אם אתה סבור שאולי יש לשנות רעיונות בימינו, הרינו נכנעים לפני ה' יתברך, וכך התחייבנו באמירת "נִעְשֶׂה וְנִשְׁמָע", להיות נכנעים לפנינו לנצח נצחים. זו אומה של ענווים. זה סימן ההיכר של עם ישראל, היותנו כפופים לפני התורה, לפני הוד מעלת ערכי התורה, והגנו תמיד מציייתים לצו התורה ומתאמצים לחשוב על פי ההוראות שהיא מציבה בפנינו.

זה היה העניין של חטא העגל, ותוצאותיו מהדהדות עד סוף כל הדורות, ללמדנו לימוד נצח את קו המחשבה על פיו עלינו להיות נאמנים ללא סייג לציווי הקב"ה, לכל פרטיו ודקדוקיו. ואכן, בשעה שסוף סוף ירד משה רבנו מן ההר, הוא הגיב בתגובה הקיצונית ביותר שיכולה להיות: "וְאַתָּפֶשׂ בְּשֵׁנֵי הַלְּחָת וְאַשְׁלַכְּם מֵעַל יַדַי וְאַשְׁבֶּרְם לְעֵינֵיכֶם" (דברים ט ז). לומר: אינכם מוכנים עדיין להיכנע מפני הציווי של "אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֵיכֶם". כל עוד רוצים אתם לשנות ולו פרט קטן אחד בתורה, כל עוד הינכם סומכים בדרך כלל שהיא על מהלך החשיבה והדעת העצמית שלכם, הרי זה הרס וחורבן כל התורה כולה, ואין לכם שום צורך בלוחות הברית.

יצירה של דעת תורה

התגובה הברורה כל כך של משה רבנו, היא שהבהירה בפני עם הנצח את הצורך הדחוף לציית ציות מוחלט ועיוור לצו התורה, לדרישות ההלכה. בהיות בני ישראל עדים לאותו מעשה של שבירת הלוחות, אותם לוחות מופלאים אשר נחרטו באצבע אלקים, וכעת נופצו ונשתברו לרסיסים, למדו היטב ולנצח את דבר הנחיצות לציית לכל פרט בחוקי התורה ומצוותיה, והבינו כעת שכל פרט בציווי התורה אינו אלא רצון ה' ומחשבתו, היא זה הפרט הקל ביותר. כל שינוי או סטייה ממנו, משמעותו סטייה מהאמת היחידה בעולם הזה.

בשעה שאנו קוראים בתורה על פרשה זו, שארעה לפני שנים כה רבות, הרינו חותרים בתודעתנו ובמוחנו את אותו לקח שלמדו אז בני ישראל, בראותם את המלים "אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" מתנפצות לנגד עיניהם; מכאן אנו מבינים שעלינו "להתייעץ" בכל דבר ועניין עם דעת ה', עם דעת התורה הקדושה, עם השכל האין סופי, ורק באמצעות מחשבותיו של ה' יתברך ורצונותיו יהא שכלנו שלם. באמצעות חיים של עבודת ה', שמשמעותה להתייעץ להשיג את שלמות מחשבותינו, על ידי חשיבה מתמדת של מחשבת ה' ושמירה על מוחנו מפני כל שינוי או סטייה מרצונו יתברך, ממחשבתו המושלמת, הרינו מכינים עצמנו ליום הגדול בו נעמוד לפני ה' ונציג בפניו את השיא של עבודת חיינו: יצירת דעת תורה, מוח של תורה.

שבת שלום ומבורך!

הארות על הפרשה

מתוך ספר אתם עדין [באנגלית]-פירוש עה"ת מאת רבינו זצ"ל

אך את שבתתי תשמרו כי אות הוא ביני וביניכם לדתיתכם לדעת כי אני ה' מקדשכם ושמרתם את השבת כי קדש הוא לכם (לא, יד)

במבט ראשון נראה הפסוק השני כחזרה על הנאמר בראשון. יש לבאר כך: הפסוק הראשון מדבר על כך שמנתינת השבת לעם ישראל יש לנו "אות" שה' בחר בנו לקדשנו, כי הקב"ה הוא מקור הקדושה, וישראל שנצטוו ללכת בדרכיו, מתקדשים בקדושתו: "כי אני ה' מקדשכם". ואז בא הפסוק השני ואומר, עליכם לנהוג בשבת בהתאם: "קדש הוא לכם" תעריכו את השבת כסגולה יותר יקרה מזהב מפז. והזהרו לשמור את קדושתה יותר משמירתם של מרגליות יקרות המחייבות שמירה מעולה. על כן כל חילול שבת דינו להיענש במלוא החומרה: «כָּל הַעֲשֵׂה מְלֹאכָה בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת מוֹת יוֹמָתָא», לפי שהוא עושה מעם ישראל את "כתר היהלומים" שלהם.

ויאמר אין קול ענות גבורה ואין קול ענות חלושה קול ענות אנכי שמע (לב, יח)

צעקה בכל הכח צריכה סיבה. א) כאשר אנשים צועקים לה' מתוך תודה, וכן כשהם נוצחים את אויביהם, יש להם הצדקה מלאה לעשות כן. ב) כאשר הם צועקים לה' שיושיעם מצרתם, יש הצדקה לצעקתם. אולם כאשר אנשים צועקים רק מתוך התלהבות ריקה, לא בכדי להודות לו יתברך אף לא בכדי להתחנן אליו, אין כל הצדקה לצעקתם. הַגֵּשׁ הַהַתְּלֵהבוֹת נִיתֵן לְאָדָם אֲךָ וְרַק עַל מִנְת שִׁישְׁתַּמֵּשׁ בּו לְצוֹרֵךְ עֲבוּדַת ה'. אותו "קול ענות", צעקה על מנת לבוא להתלהבות ריקה על לא דבר, זהו כשלעצמו אות להיותם חסרי זכויות.

אולם במקרה שמתערב חטא באותה התלהבות, הופך הדבר לְחִמּוּר פי כמה. כאשר מעשה עבירה נעשה מתוך שמחה או התלהבות, חמור הדבר יותר. אפילו בשעה שאדם אנוס לאכול מאכל שאינו כשר על מנת שלא לגווע ברעב, אין לו למצוץ את העצמות להוסיף אף זאת להנאתו (ה'חפץ חיים').

הודעני נא את דרכך (לג, יג)

שתי מעלות נפלאות הן בהיות האדם יודע דרכי ה' יתברך.

[א] ידיעה כזו חוץ ממה שמביאה לאהבת ה', היא בעצמה הישג גדול שהרי היא מוסיפה להכרה החושית בה' אשר זהו מהדברים החשובים ביותר. "אינו אוהב (את) הקדוש ברוך הוא אלא בדעת שידעוהו" (רמב"ם, הלכות תשובה פרק י' הלכה ו').

[ב] היודע את דרכיו יכול לכלכל את כל מעשיו שיהיו כרצון ה'. על החשיבות של ידיעת דרכי ה' אמר ירמיה הנביא: "כֹּה אָמַר ה': אֵל יִתְהַלֵּל חֲכָם בְּחֻמָּתוֹ, וְאֵל יִתְהַלֵּל הַגִּבּוֹר בְּגִבּוֹרָתוֹ, אֵל יִתְהַלֵּל עֲשִׂיר בְּעֲשָׂרוֹ. כִּי אִם בְּזֹאת יִתְהַלֵּל הַמִּתְהַלֵּל: הַשֶּׁכֶל וְיָדַע אוֹתִי, כִּי אֲנִי ה' עֹשֵׂה חֶסֶד מִשְׁפָּט וְצִדְקָה בְּאֶרֶץ, כִּי בְּאֵלֶּה חִפְצָתִי נָאִם ה'" (ט, כב- כג). ואלה דברי הרמב"ם: "שלמות האדם אשר בה יתפאר באמת היא מי שהגיע להשגתו יתעלה כפי יכולתו, וידע השגחתו על ברואיו בהמצאתם והנהגתם היאך היא, והיו הליכות אותו האדם אחר אותה ההשגה מתכוון בהם תמיד חסד צדקה ומשפט, להתדמות במעשיו יתעלה" (מורה נבוכים' חלק ג נד).

להליכה בדרכי ה' לא מספיק ידיעת המצוות וההלכות, אלא צריך להעמיק וללמוד מתוך דברי התורה מה הם דרכי ה', על דבר זה ביקש דוד המלך "הוֹדִינִי ה' דְּרָכֶךָ" (תהלים כז, יא) וגם שידע את דיני התורה ומצוותיה. וגם חז"ל שואלים: "איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם?" (אבות פרק ב משנה א) רבן יוחנן בן זכאי הורה לתלמידיו: "צאו וראו איזוהי דרך ישרה שידבק בה האדם" (שם פרק ב משנה ט). על ידי ידיעת דרכיו ובהליכה בדרכיו נוכל למצוא חן בעיני ה', כמו שנאמר "וְהִלַּכְתָּ בְּדַרְכָּיו" (דברים כח, ט). על ש"נלך" בדרכיו, צריכים אנו למספר אין סופי של פרטים ודקדוקים, אשר הם כשלעצמם דרכים וכללים חשובים. ואפילו פרטים ודקדוקים אלה טעונים הסבר והבהרה, בתוספת פרטי פרטים.

שאל איך ויגדך זקניך ויאמרו לך



מתוך תשובות שהשיב הרב זצ"ל לשואלים

שאלה:

הגמרא בתענית (ד.) אומרת: "האי צורבא מרבנן דרתח, אורייתא הוא דקא מרתחא ליה", מה הכוונה בזה?

תשובה:

הביאור בזה, תלמיד חכם הוא אדם שהפנים לתוך תפיסות הנפש שלו את מה שהתורה מלמדת את האדם. ערכי הנפש הפנימיים של תלמיד חכם - הם ערכי התורה. ולכן כשהוא רואה דבר מה, והוא מתרגז ורותח על כך, עלינו להבין שמה שמסעיר את רוחו, הוא הסתירה לערכי התורה שנגלית לפניו. האדם לא אמור להיות בול עץ חסר רגש והתעוררות, השאלה היא מה הוא הרגש מעורר אותו, ועל מה נפשו סוערת ומתרגשת, התרגשות וסערת הנפש כשאדם רואה לפניו משהו שנאמר נגד דבר ה' והשולחן ערוך, היא ביטוי של אדם השלם, אדם שערכי נפשו הם מחשבות התורה, והסערה שממלאת אותו היא דבר אמיתי צודק ונעלה מאד.

כשאנו רואים תלמיד חכם שרותח ומוחה על משהו, עלינו להעריך שאין זה סתם התפרצות בלתי נשלטת של המידות, אלא אדרבא דוקא המידות הטבות והנעלות של הם שמחייבות אותו להתעוררות להגן על האמת, הוא רואה בעיניו את הסכנה הגדולה של הרס וחורבן שיש בשלטון השקר בעולם. ראוי למי שמביט על תלמיד חכם זה בביקורת ושלילה, לשים לב: על מה יצא כעסו של התלמיד חכם, לא על עניינים אישיים, הת"ח אך ורק "אורייתא הוא דקא מרתחא ליה". כשמאן דהו הולך על הדשא שלו, או יותר גרוע מזה הוא חסם ברכבו את היציאה מחנייה שלו, האם גם אז הוא מגיב בכזו חריפות? או שדוקא בדברים כאלו שמקובל בין ההמון להגיב בזעם ולא לשתוק, התלמיד חכם ה'רתחן' הזה עובר על כך בשתיקה והבלגה. זה המבחן האמיתי לדעת מה זו הסערה התפרצות בלתי נשלטת או תגובה של ערכים נעלים, כשנשים לב על מה ולמה באה המחאה.

למרות זאת; זהו רק במי שהוא עדיין רק 'צורבא מרבנן' - ת"ח צעיר, אבל בהמשך הדרך עליו להתעלות יותר. הגמרא מוסיפה, שתלמיד חכם שכבר הגיע להוראה, צריך ללמד את דברי התורה לאחרים בניחותא (שם ד.). עליו לאמן את עצמו להיות עדין. אפילו תלמיד חכם שרותח מפני שהתורה שבו הפכה לחלק ממי שהוא - בכל זאת, עליו ללמד את עצמו לדבר בעדינות, כי "דְבַרִי חֲכָמִים בְּנִיחַת וְשִׁמְעִים" (קהלת ט ז). לסיכום: בעל דעה רשאי ואף נדרש לכעוס, כאשר הוא רואה דבר שאין התורה סובלתו. אבל בכל זאת, אפילו התלמידי חכמים הגדולים צריכים ללמוד את האומנות של להיות עדין ומתחשב. וכך הם יוכלו לבצע את מה שצריך לעשות, בהצלחה רבה עוד יותר.

מדור זה נתרם לע"נ:

להנצחות 072.222.3383